

Moldavsko: ťažká situácia európskeho východu

3

Autor: Viktor KOVAĽOV
Oponent: Juraj MARUŠIAK

Úvod
Vnútrotná politika
Eskalácia rusko-moldavských vzťahov
Zlyhanie primátorských volieb v Kišiňove
Ekonomické výsledky Moldavska za rok 2005
Škandál okolo osoby Valerija Pasata
Podnestersko
Volby do Najvyššej rady Podnesterska
Vzťahy Moldavska a Podnesterska
Eskalácia rusko-moldavských vzťahov
Implikácie pre Slovensko

Úvod

Rok 2005 priniesol Moldavsku niekoľko dôležitých udalostí, ktoré budú jednoznačne vplývať na formovanie vnútornej a zahraničnej politiky krajiny v roku 2006, resp. oveľa dlhšie. K takým udalostiam musíme priradiť marcové parlamentné voľby, decembrové voľby do Najvyššej rady Podnesterska, neúspech primátorských volieb v Kišiňove, negatívne momenty v rusko-moldavských vzťahoch, pokusy Moskvy a Kyjeva o dynamizáciu podnesterského konfliktu a iné.

Vnútrotná politika

Parlamentné voľby v Moldavsku

V marci 2005 sa v Moldavsku uskutočnili parlamentné voľby. Zvíťazila v nich vládnuca komunistická strana vedená Vladimírom Voroninom, a to aj napriek značnému poklesu popularity u moldavského elektorátu. Účasť predstavovala 64 %. Výsledky boli nasledovné [3]:

Na rozdiel od volieb v roku 2001 komunisti nedokázali získať počet hlasov, ktorý by im umožnil samostatne zvoliť prezidenta

Tabuľka č. 1: – Parlamentné voľby v Moldavsku

NÁZOV STRANY	ZÍSKANÉ HLASY (v %)	POČET MIEST V PARLAMENTE
Komunistická strana	46,1	56
Blok „Demokratická Moldova“	28,41	34
Kresťansko-demokratická národná strana	9,7	11

krajiny. Keďže strana nedisponovala väčšinou postačujúcou na zvolenie prezidenta, vznikla patová situácia, východisko z ktorej videli viacerí v nových voľbách. Bolo však očividné, že nové voľby pravdepodobne ešte viac zhoršia výsledok Komunistickej strany.

Voronin mal len jedno východisko – pokúsiť sa o „rozbitie“ jednotnej opozície, presvedčiť časť opozičných síl na spoluprácu a tak získať chýbajúce hlasy. To sa mu aj podarilo. Nebol až taký problém získať na jeho stranu lídra Demokratickej strany Dumitru Diakova – politika s povest'ou človeka náklonného ku kompromisom. Ale to, že sa Voroninovi podarilo získať na svoju stranu lídra pravicovej opozície Jurie Rošku, ktorý vždy tvrdil, že cieľom jeho života je boj proti komunizmu, sa zdalo byť priam neveriteľným.

Táto aliancia medzi „vládnucou“ Komunistickou stranou a pravicovou opozičnou Kresťansko-demokratickou stranou, ktorá dostala názov „červeno-oranžová koalícia“, sa stala jednou z najväčších udalostí roku 2005 a vďaka nej si Voronin zaistil opakované zvolenie za prezidenta republiky.

Zlyhanie primátorských volieb v Kišiňove

Skutočnosť, že sa všetky štyri kolá primátorských volieb v Kišiňove (dve na jar a dve na jeseň) skončili neúspechom, nám dáva možnosť urobiť záver o prebiehajúcich zmenách politického života Moldavska. Na jednej strane je čoraz zjavnejšia strata vplyvu a popularity Komunistickej strany. Na strane druhej je zrejma tiež neschopnosť moldavskej opozície využiť to vo svoj prospech a posilniť svoje pozície. Svedčí to aj o apatii obyvateľstva, ktorá vyplýva z ťažkej ekonomickej situácie. Moldavsko je spoločne s Albánskom naďalej považované za najchudobnejšie krajiny Európy.

Ekonomické výsledky Moldavska za rok 2005

Podľa Národného štatistického úradu Moldavska deficit zahraničného obchodu v roku 2005 predstavoval 1,221 mld. USD, čo je o 58 % viac, než v roku 2004: vtedy deficit predstavoval 783 mil. USD. Export za minulý rok vzrástol len o 10,8 %, kým import o 30,7 %. Napriek tomu, že nárast exportu o 10,8 % sa v podstate nezdá byť nízky, treba povedať, že sa jedná o najnižší ukazovateľ za posledné roky. Jednou z hlavných príčin zníženia tempa nárastu exportu sú sankcie zavedené Ruskou federáciou na viaceré druhy moldavskej produkcie. Výsledkom bolo, že v roku 2005 sa export z Moldavska do Ruska znížil o 1,6 %. Rusko naďalej ostalo hlavným obchodným partnerom Moldavska, ale jeho podiel na celkovom exporte sa z 35,9 % v roku 2004 znížil na 31,8 % v roku 2005. Podiel krajín SNŠ na celkovom exporte sa prakticky nezmenil: 50,5 % oproti 51,0 % v roku 2004. Podiel exportu do EÚ sa v roku 2005 nepodstatne znížil: z 30,1 % na 29,7 %.

Štruktúra importu sa čiastočne zmenila. Import z krajín východnej Európy vzrástol o 46,8 % na 292,4 mil. USD, z krajín EÚ o 29,5 % na 752,4 mil. USD, z krajín SNŠ o 19,8 % na 915,9 mil. USD. Pritom podiel krajín SNŠ na celkovom importe predstavoval 43,42 %. Je potrebné poznamenať, že deficit obchodnej bilancie Moldavska v roku 2005 bol väčší než export z krajiny v roku 2005 – spomínaných 1,221 mld. USD oproti 1,091 mld. USD. Deficit obchodnej bilancie teda predstavoval takmer 41 % HDP, čo je o 11,2 % viac, než v roku 2004 [2]. Prognóza makroekonomickej situácie v Moldavsku v roku 2006 vyznieva negatívne. Hlavnými faktormi, ktoré značne ovplyvnia ekonomiku krajiny, budú rozhodnutie vedenia RF o zastavení vydávania známkov pre importérov moldavskej alkoholovej produkcie a rozhodnutie Gazpromu o zvýšení cien plynu pre Moldavsko. Nehľadiac na „európsku“ voľbu Moldavska, osvojovanie európskych trhov a prítiahnutie zahraničných investícií ostáva pre krajinu veľmi problémovou otázkou.

Škandál okolo osoby Valerija Pasata

Jedná sa o trestné stíhanie bývalého veľvyslanca Moldavska v Rusku, bývalého ministra obrany, bývalého ministra pre národnú bezpečnosť, exriaditeľa Služby pre informácie a bezpečnosť Valerija Pasata. V dobe, kedy bol na Kišiňovskom letisku zatk-

nutý, pracoval ako poradca predsedu predstavenstva RAO „EES Ruska“ Anatolija Čubajsa.

Viacerí experti v Moldavsku sú presvedčení o tom, že vedenie krajiny prenasleduje Pasata nie za trestné činy, ktoré mu prisudzujú, ale kvôli jeho aktívnej politickej opozičnej činnosti [4]. Možno menovať štyri hlavné príčiny, prečo bol Pasat zadržaný.

1. Podľa prvej verzie (oficiálnej), je Pasat obviňovaný generálnou prokuratúrou Moldavska zo zneužitia služobného postavenia, keď zastával post ministra obrany. Jednalo sa o predaj 21 ks lietadiel MiG-21 Američanom. Prokuratúra tvrdí, že Pasat nemal právo na predaj týchto lietadiel bez ich zapojenia do privatizačného programu. Týmto bol údajne štát poškodený o 55 mil. USD. Neskôr bolo pridané taktiež obviňovanie z nezákonného predaja zbraňového systému „Uragan“ v roku 1997.
2. Podstata druhej verzie (politickej) sa zakladá na tom, že sa jedná o „politickú objednávku“. Tohto názoru sa pridrižiava väčšina moldavských expertov.
3. Tretia verzia (komerčná) sa zakladá na tom, že advokát Pasata priamo prepojil zatknutie top manažéra RAO EES Rusko so záujmami ruského energetického holdingu v Moldavsku. Údajne sa jednalo o to, že Pasat odmietol pomôcť synovi Vladimíra Voronina získať 51 % balík akcií Moldavskej elektrárne a teraz za to pyká.
4. Štvrtá verzia je tzv. „špiónska“. Údajne sa jedná o to, že Pasat počas pôsobenia vo funkcii ministra pre národnú bezpečnosť odovzdal ruskej Federálnej službe bezpečnosti prísne tajné informácie o moldavskej agentúre pracujúcej na území Podnesterska i Ruska.

Podnestersko

Voľby do Najvyššej rady Podnesterska

Voľby v Podnestersku sa uskutočnili 11. decembra 2005. Účast' predstavovala 50 %. Volebnej kampane sa zúčastnilo 172 kandidátov na poslancov, ktorí ašpirovali na 43 mandátov. Je potrebné poznamenať, že na rozdiel od minulých rokov ani jeden opozičný kandidát nebol stiahnutý z predvolebnej kampane. Tam, kde opozícia postavila silných kandidátov, mala reálne šance na

úspech. Ako príklad môžeme uviesť víťazstvo V. L. Bodnara v jednom z tiraspoľských volebných okruhov. Bodnar predtým značne kritizoval politiku prezidenta I. N. Smirnova. Podarilo sa mu zvíťaziť nad S. I. Berilom, rektorom Podnestersekej univerzity a kandidátom blízky prezidentovi.

Osobitnú pozornosť si zasluhuje téma účasti radikálnej opozície vo voľbách a jej výsledkov (sem možno zaradiť aj Bodnara). Medzi inými kandidátmi, ktorí sa dlho nachádzali v opozícii voči súčasnému vedeniu, figurovali: O. Horžan (predseda Podnestersekej komunistickej strany), V. Gavrilčenko (prvý tajomník Ústredného výboru Komunistickej strany Podnesterska) a A. Radčenko (líder strany „Narodovlastie“ – „Moc národa“). Obaja lídri dvoch komunistických strán kandidovali v jednom okruhu a obaja prehrali so zástupcom ministra ekonomiky M. Burlem.

Konstruktívna opozícia sa zjednotila okolo liberálneho hnutia „Obnovlenie“ („Obnova“), ktoré vo voľbách jednoznačne zvíťazilo a získalo 23 poslaneckých mandátov z 43. Hnutie tak predbehlo svojho hlavného konkurenta – proprezidentské hnutie „Republika“, ktoré získalo len 13 poslaneckých mandátov [1]. Zostava nového parlamentu umožňuje urobiť záver, že bude menej ideologizovaný než predchádzajúci. Pokiaľ vychádzame z analýzy volebných programov jednotlivých strán a poslancov, je očividné, že parlament bude obhajovať záujmy štátnosti Podnesterska a nepristúpi na možnosť zjednotenia, ktorú navrhuje vedenie Moldavska. Naďalej však existuje nebezpečenstvo, že Podnestersko môže urobiť chybu, pokiaľ sa bude vyvíjať podľa tej časti politickej elity Podnesterska, ktorá obhajuje úplné ukončenie vzťahov s Moldavskom a odstúpenie od rokovacieho procesu.

Vzťahy Moldavska a Podnesterska

Moldavsko sa už po dobu 16 rokov aktívne snaží o „navrátenie“ separatistického podnesterseckého regiónu pod svoju kontrolu. Obzvlášť aktuálnym sa tento problém stáva dnes, v súvislosti s Voroninovým vyhlásením urýchlenej európskej integrácie Moldavska. Z toho pramení dilema. Keďže je pre územne rozdelené Moldavsko cesta do EÚ zahataná, Moldavsko sa musí čo najrýchlejšie pokúsiť dostať Tiraspoľ pod svoju jurisdikciu (čo sa mu zatiaľ absolútne nedarí), alebo musí súhlasiť (čo je celú moldavskú elitu neprijateľné) s úplným „rozchodom“ s Podnesterikom.

Osobný postoj prezidenta Voronina voči Podnestersku do februára 2001 sa priam priepastne líši od toho, ktorý zastáva dnes. Pred svojim príchodom k moci Voronin deklaroval právo Podnesterčanov žiť tak, ako sa im bude chcieť. Odsudzoval moldavských politikov, keďže tvrdil, že ich vinou vznikol krvavý ozbrojený konflikt na jar, resp. v lete 1992. Vtedy sa ešte Voronin pochvalne vyjadroval aj na adresu Ruska, ktoré občiansku vojnu zastavilo. Ešte v roku 1997 osobne Voronin a jeho Komunistická strana intervenovali u vtedajšieho prezidenta Petru Lučinského, aby podpísal moskovské memorandum o východiskách pre vzťahy medzi Moldavskom a Podnesterskom, ktoré značne rozšírilo politickú a ekonomickú samostatnosť Podnesterského regiónu. Po svojom príchode k moci v parlamentných voľbách vo februári 2001 Voronin verejne deklaroval, že vyrieši podnesterský problém v priebehu roka. Odvtedy sa vzťahy Moldavska s Podnesterskom rapídne zhoršili. Rokovací proces medzi Kišiňovom a Tiraspoľom prakticky neexistuje a pokiaľ sa na to dnes pozrieme reálne, tak v súčasnosti Moldavsko vedie s Podnesterskom nevyhlásenú politickú a ekonomickú vojnu (zavedenie nových colných pravidiel Ukrajinou a Moldavskom).

Moldavsko je dnes aktívne podporované zo strany OBSE, EÚ a USA. Aktívnu pomoc Moldavsku v tejto otázke začalo poskytovať aj Rumunsko. K Moldavsku sa pridala aj Ukrajina. Nepotvrdili sa však nádeje Kišiňova, že ich zapojenie do riešenia konfliktu s Tiraspoľom rýchlo vyprodukuje Moldavskom očakávaný výsledok. Skôr naopak – na jeseň 2005 obnovené rokovania v formáte „5 + 2“ (Moldavsko, Podnestersko, Rusko, Ukrajina a OBSE, so štatútom pozorovateľa predstavitelia EÚ a USA) znamenali negáciu výrokov Vladimíra Voronina o tom, že Moldavsko už nikdy nebude rokovať s „kriminálnym režimom“ Podnesterska.

Do budúcnosti môžeme konštatovať, že pokiaľ vychádzame zo súčasného stavu vzťahov medzi Moldavskom a Podnesterskom, tak je pravdepodobné, že sa blíži ich definitívny „rozchod“. V každom prípade, konečné riešenie podnesterskej problematiky bude schválené už bez súčasných lídrov Voronina (Moldavsko) a Smirnova (Podnestersko).

Eskalácia rusko-moldavských vzťahov

Komunistická strana po príchode k moci začiatkom roka 2001 sľúbila, že sa krajina stane súčasťou spoločného štátu RF a Bieloruska. To sa však nikdy nestalo skutočnosťou a vzťahy Moldavska s RF sa naopak prudko zhoršili. Prvý náznak prišiel na jeseň 2003, keď moldavský prezident odmietol podpísať „Kozakove memorandum“, už predtým odsúhlasené oboma stranami. Dnes oficiálne kruhy Moldavska vysvetľujú zhoršenie vzťahov dvoma príčinami. Prvá vychádza z toho, že RF podporuje separatistické Podnestersko (a v tomto kontexte žiada stiahnutie pozostatkov ruskej 14. armády, ktoré v súčasnosti strážia sklady s výzbrojou). Druhá tkvie v tom, že Voroninom deklarované smerovanie do Európy sa RF nepáči. Zhoršovanie vzťahov s RF Kišiňov spája s témou Podnesterska, pretože stále zastáva názor, že Moskva prakticky riadi celú situáciu v Podnestersku (čiastočne to aj je pravda, i keď hlavný vplyv v regióne majú údajne niektorí súčasní ukrajinskí politici). V realite je ale všetko oveľa zložitejšie. Je jednoducho faktom, že Podnestersko má svoju vlastnú pozíciu vo vzťahoch s Moldavskom, ktorú musí brať do úvahy RF aj Ukrajina. A pokiaľ chce Kišiňov zjednotiť krajinu bez použitia sily, túto pozíciu musí brať do úvahy tiež.

„Ochladzovanie“ vzťahov medzi RF a Moldavskom pokračovalo aj v roku 2006. Obidve strany podnikli rad krokov, ktoré opačná strana charakterizovala ako „nátlak“, „vydieranie“ a podobne. Moldavská strana považovala za negatívny krok zo strany Ruska zvýšenie cien elektrickej energie a plynu. RF zas považuje zavedenie nových colných pravidiel, ktoré negatívne vplyvajú na Podnestersko, zo strany Moldavska a Ukrajiny za ekonomickú blokádu regiónu. Dokonca aj poskytlo Podnestersku finančnú a humanitárnu pomoc, čo sa zas nepáčilo moldavskému vedeniu. Situáciu ešte viac prehĺbilo ruské rozhodnutie o zákaze importu moldavskej alkoholovej produkcie. Na základe vyššie uvedeného môžeme urobiť jednoznačný záver, že zhoršovanie vzájomných vzťahov bude naďalej pokračovať.

Implikácie pre Slovensko

V posledných rokoch môžeme pozorovať obrat zahraničnopolitickej orientácie Moldavska. Krajina sa dostáva do väčšej pozor-

nosti EÚ. Prvý pokrok vo vzájomných vzťahoch bol zaznamenaný v roku 2004, keď EÚ zaradila túto krajinu do projektu európskej susedskej politiky. V februári 2005 Moldavsko podpísalo s EÚ trojročný akčný plán, ktorý ho zaväzuje uskutočniť demokratické a ekonomické reformy. Okrem toho sa EÚ aj aktívne angažuje v riešení podnesterského konfliktu.

Slovenská republika by mohla veľmi aktívne prispieť k tomu, aby sa Moldavsko ešte viac „priblížilo“ k Európe, nakoľko medzi SR a Moldavskom neexistujú žiadne problémové alebo otvorené otázky. Keďže SR má veľké integračné skúsenosti a poznatky z prístupových rokovaní do EÚ a je v Moldavsku vnímané ako rozvíjajúca sa nová členská krajina EÚ, pre moldavskú stranu by bola asistancia SR pri napĺňaní svojich integračných ambícií veľkým prínosom. Vzhľadom na geografickú blízkosť Moldavska, možný pozitívny vplyv takejto asistencie na pokojné vysporiadanie Moldavska s Podnesterskom a v neposlednom rade slovenské skúsenosti s pomocou Ukrajiny i s transformáciou našej krajiny po rozdelení by takýto krok mohol byť nadmieru výhodný pre obe strany.

ZDROJE

- [1] Bolšinstvo izbrannykh v parlament Pridnestrovia predstavljajut „Obnovlenie“ i „Respubliku“, ITAR-TASS, 12. 12. 2005, <http://afnet.integrum.ru-proxy.www.merln-europe.org/artefact3/ia/ia5.aspx?lv=6&si=btMNix2R&qu=271&bi=4377&xi=&nd=1&tnd=0&srt=0&f=0>.
- [2] Brejšij pol'ot moldavskoj ekonomiky, Kišišovskij obozrevatel', 23. 2. 2006.
- [3] CIK Moldavii napravil na utverždenie v Konstitucionnyj sud rezul'taty parlamentnykh vyborov, ITAR-TASS, 10. 03. 2005, <http://afnet.integrum.ru-proxy.www.merln-europe.org/artefact3/ia/ia5.aspx?lv=6&si=btMNix2R&qu=221&bi=4377&xi=&nd=2&tnd=0&srt=0&f=0>.
- [4] Kommersant Moldovy, 17. 2. 2006.